

УДК 711.168

Осиченко Г.О.

РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА

Постановка проблеми та аналіз наукових публікацій й досліджень з визначеної тематики. Найважливішою проблемою реконструкції сучасних історичних міст є збереження історико-культурної спадщини. У зв'язку з цим актуальним є використання системного підходу до реконструкції міст. Для цього необхідно звернутися до досвіду реконструкції історичних міст Європи в ХХ сторіччі, бо саме в цей період теоретична думка і практика урбаністів була спрямована на пошуки гармонійного поєднання історичного середовища з новою забудовою.

В роботі використані дослідження історичних міст в працях Науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування (Київ), а також у працях О. Беккера, В. Вечерського, Н. Гуляницького, О. Карнабіді, М. Кудрявцева, Т. Кудрявцевої, В. Лаврова, Г. Логвіна, В. Лук'янченка, Н. Мірошник, Г. Мокеєва, О. Олійник, Л. Пляшко, Т. Проскурякової, М. Рудинського, О. Седака, А. Станіславського, Л. Тверського, М. Цапенка, А. Щенкова, В. Шкварікова. Методичні основи охорони історико-культурної спадщини розглядалися у роботах В. Акуленко, М. Бевза, Є. Водзинського, О. Пруцина, Ю. Ранінського, С. Регаме. Дослідження спирається на теоретичні основи реконструкції міського середовища, які висвітлені в працях А.Беккера, А. Белкіна, В. Лаврова, А.Махровської, В.Сосновського, Т.Товстенко, Є.Ахмедової та ін. В той же час в зазначених роботах композиційний аспект реконструкції міського середовища розглядається дещо фрагментарно.

Метою даної статті є виділення типів реконструкції історичного середовища на основі аналізу реконструкції історичних міст Європи в ХХ ст.

Результати дослідження. Власне реконструкція як метод пристосування міського середовища для потреб людини відбувається на мезо- і мікрорівнях міста. На цих рівнях знаходять відображення пропозиції до моделювання просторової композиції, що були закладені при реконструкції елементів вищих рівнів. Узагальнюючи досвід реконструкції історичних міст Європи в ХХ ст., слід виділити такі *типи реконструкції* історичного середовища: *відтворення; консервація; реставрація; реновація, регенерація; модернізація; конструювання нового середовища*. У визначених типах реконструкції тісно переплітаються заходи охорони, збереження і пристосування історичної спадщини до сучасних потреб із новим будівництвом. Типи реконструкції визначає головна ознака – ступінь впливу на історичне середовище, вони відрізняються різним ступенем впливу на історичну композиційну структуру, історичні морфологічні характеристики середовища, історичні функції (рис.1).

РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО МІСТА

основний захід	ступінь впливу на середовище	ТИП РЕКОНСТРУКЦІЇ	ступінь збереження середовища	ступінь цінності середовища	характеристика реконструкції середовища	
ОХОРОНА	відсутній	КОНСЕРВАЦІЯ	високий	високий	Зберігаються існуюча композиційна структура і морфологія середовища	
ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НОВОЇ ЗАБУДОВИ	МАЛОЗНАЧНИЙ	РЕСТАВРАЦІЯ	незначний		високий	Відтворюються зніщена композиційна структура і морфологічні параметри
		ВІДТВОРЕННЯ в історичних формах				високий
		РЕГЕНЕРАЦІЯ	середній	Зміна композиційної структури, зміна морфопараметрів у рамках діапазону історичного морфотипу з відтворенням окремих історичних типологічних ознак та прийомів		
	СЕРЕДНЬО-ЗНАЧНИЙ	РЕНОВАЦІЯ	незначний, високий, середній (не має значення)	незначний	Зміна композиційної структури, повна зміна морфопараметрів з відтворенням окремих типологічних ознак або композиційних прийомів	
ВЕЛИКИЙ	МОДЕРНІЗАЦІЯ	високий, середній (не має значення)			незначний	Зміна композиційної структури та повна зміна морфопараметрів з відтворенням окремих історичних композиційних прийомів
	ВІДТВОРЕННЯ в нових формах					незначний, високий, середній (не має значення)
ПОВНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА		КОНСТРУЮВАННЯ нового середовища				

Рис. 1. Класифікаційні ознаки типів реконструкції історичного середовища

Для спрощення сприйняття аналіз типів реконструкції, які здійснюються на мікро- і мезорівнях міста, надається в табличній формі (див. табл.1).

Відтворення середовища міст Європи здійснювалося після Другої світової війни в умовах знищення історичного об'єкта. В історичних формах були відтворенні центри Гданська, Варшави, Вроцлава, Явору (Польща), Полтави, Львова, Чернігова (Україна); а центри Мальборка (Польща), Роттердама (Нідерланди), Ковентрі (Великобританія) були відтворені в нових формах. *Консервація* здійснюється в умовах повного збереження цінного історичного середовища (м. Каркассон, Франція).

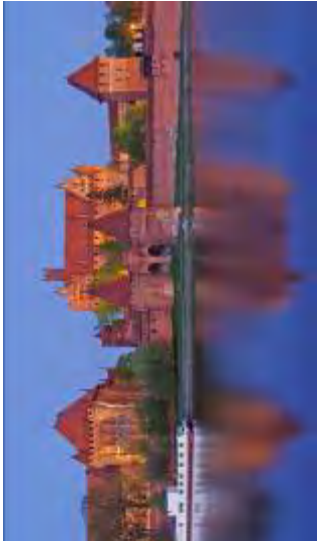

Реставрація є заходом збереження і фрагментарного відтворення цінного історичного середовища, це реставрація центрів Кракова (Польща), Сан-Джаміньяно (Італія), Дрездена, Герліца, замка Моріцбург, монастиря Марієнштейн (Німеччина). *Реновація* застосовується в зонах охорони історико-культурної спадщини міст з метою оновлення і пристосування деградованого середовища для нових потреб (центри міст Сандомир і Хелмно, Польща). Метою *регенерації* є відтворення втрачених позитивних якостей середовища (центри міст Таллінна (Естонія), Карпантрасу, Нанта, Сен-Дені, Руана, Нансі, Франція). Метою *модернізації* є забезпечення спадкоємності розвитку морфології середовища при об'ємно-просторовій трансформації забудови. Ця задача виникає при реконструкції композиції буферних зон міста та перехідних морфотипів, як при реконструкції площі Бастилії в Парижі. *Конструювання нового середовища* застосовується на територіях забудови сучасного періоду із фрагментами історичних будинків і споруд.

Висновки. В статті визначено типи реконструкції історичного середовища міст. Аналіз свідчить про досить невелику їх різницю стосовно прийомів реконструкції, що застосовуються при цьому. Вони скоріше відрізняються принципом відношення до історичного середовища та демонструють розвиток теорії містобудівної охорони пам'яток архітектури в ХХ столітті. У сучасній практиці містобудування відновлення й реставрація носять локальний характер (окрема будівля, комплекс, ансамбль), а регенерація є найбільш універсальним, гнучким й розповсюдженим типом реконструкції, що може поєднувати відтворення й реставрацію окремих споруд, консервацію і нове будівництво.

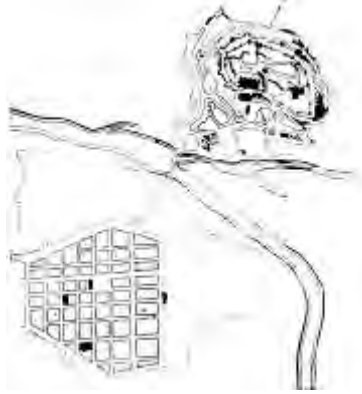
Таблиця 1

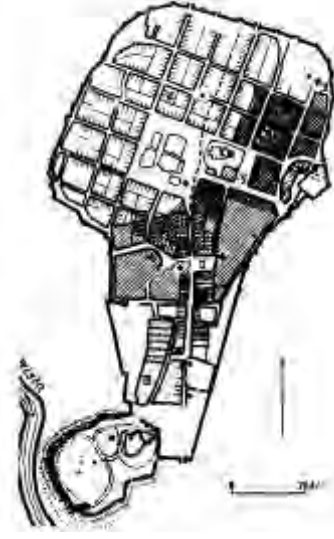

Типи реконструкції міського середовища		Приклади реконструкції	
Тип реконструкції	Визначення типу реконструкції	Приклади реконструкції	4
1	2	3	5
ВІДТВОРЕННЯ	<p>Передбачає відтворення знищеного міського середовища. Відновлення має дві форми – відтворення об'єкта здійснюється в історичних або в нових формах. Відновлення в історичних формах керується принципами прийомами наукової реставрації.</p>	<p>Здійснюється в умовах знищення історичного об'єкта.</p> <p>Відтворення центрів міст в історичних формах: Гданськ, Варшава, Вроцлав, Яв'р (Польща), Полтава, Львів, Чернігів</p> <p>Відтворення в історичних формах здійснюється при високому ступені цінності об'єкту.</p>	<p>ГДАНСЬК (Польща)</p> <p>Центр міста до війни</p> <p>Центр міста після руйнування (90 % забудови зруйновано).</p>
			 <p>Центр міста. Сучасний стан</p>

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
ВІДТВОРЕННЯ	<p>Відтворення середовища в нових формах</p>	<p>Відновлення центрів міст у нових формах Мальборк (Польща), Роттердам (Нідерланди), Ковентрі (Великобританія)</p>	<p style="text-align: center;">МАЛЬБОРК (Польща)</p> <p>Центр міста до руйнувань 1941- 45рр.</p> <p>Сучасний силует міста формує фортеця Тевтонського ордену, що складається з 3-х замків (загальна площа 20 га). Це найбільша готична оборонна споруда, що збереглася в Європі. Місто було розташоване на південь від фортеці. Середньовічне місто відновлене в нових формах, але нова житлова забудова малої поверховості не руйнує історичний силует міста.</p>	 <p>Фортеця Тевтонського ордену</p> <p>План відбудови центру міста після руйнувань</p>

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
			КАРКАССОН (Франція)	
КОНСЕРВАЦІЯ	<p>Цілоком зберігається містобудівна структура об'єкта, функціональне використання і архітектурно-стилістичні характеристики. У режимі консервації будь-яке нове будівництво, руйнування й переробки, що могли б змінити взаємозв'язок об'ємів і кольорову гаму, неприпустимі.</p>	<p>Здійснюється в умовах повного збереження цінного історичного середовища. Приклад: консервація центру міста Каркассон (Франція).</p>	 <p>Силует Верхнього міста</p> <p>Каркассон. План Верхнього і Нижнього міста</p>	<p>Невеличке місто на півдні Франції (населення –46 тис. люд.) перетворилося на місто-музей під відкритим небом, що ілюструє епоху середньовіччя. Але Верхнє місто, його фортеця відтворена заново у XIX сторіччі після повного занепаду. В 1844 році до реконструкції і реставрації міста приступає видатний архітектор Віолле ле Дюк, засновник «стилістичної» реставрації XIX ст., яка наполягала на цілісній реставрації пам'ятки з відтворенням усіх атрибутів певного архітектурного стилю. І завдяки проекту Віолле ле Дюка відтворена фортеця стала більш середньовічною, ніж вона була 500 років тому. Місто включено в Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, причому двічі: в 1996 р. у список увійшов Південний канал (Каналь-дю-Міді), а в 1997 р. – Середньовічне місто. Зараз методом охорони пам'ятки є консервація з заборною перетворень середовища.</p>

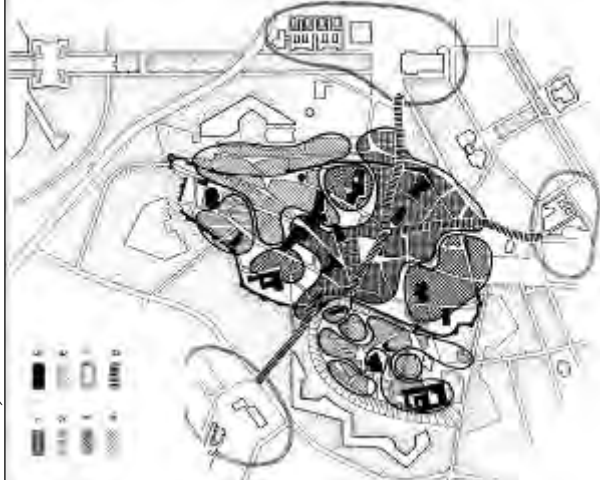
1	2	3	4	5
РЕСТАВРАЦІЯ	<p>Включає повне відтворення об'єкта за принципом точної копії зі збереженням колишньої або близької до неї функції, із застосуванням натуральних історичних матеріалів і технологій.</p> <p>Нашарування різних епох, котрі привнесені в архітектуру, зберігаються, оскільки єдність стилю не є метою реставрації.</p> <p>Сучасна реставрація здійснюється на засадах Венеціанської хартії 1964 р.</p>	<p>Тип реконструкції застосовується при реконструкції найбільш цінного історичного середовища.</p> <p>Приклади: центр міста Краков (Польща), забудова міста Дрезден, Герліц, замок Моріцбург, монастир Марієнштейн (Німеччина), старе місто Сан-Джаміньяно (Італія)</p>	<p style="text-align: center;">КРАКОВ (Польща)</p> <p>Ринек-Глувни – головна площа міста, найбільша з середньовічних площ Європи.</p> <p style="text-align: right;">План міста X–XII ст.</p>	<p style="text-align: center;">5</p> <p>Королівський замок на Вавелі. На відміну від більшості міст Польщі Краків не був зруйнований під час Другої світової війни. Високий ступінь збереження історичної спадщини зробив реставрацію забудови історичного центру міста основним методом реконструкції історичного середовища. Будівлям центру повернутий первісний вигляд, при цьому здійснювалася програма санації житла у кварталах із приведенням житлового фонду до сучасних санітарних, функціональних і інженерних вимог, проводилася заміна житлової функції на громадську з повним збереженням внутрішньої структури приміщень, інтер'єрів та фасадів будинків. Це наймасштабніша реставрація історичного середовища. Місто було внесене до Всесвітнього списку культурної спадщини в 1978 р.</p>

Продовження таблиці 1

Продовження таблиці 1

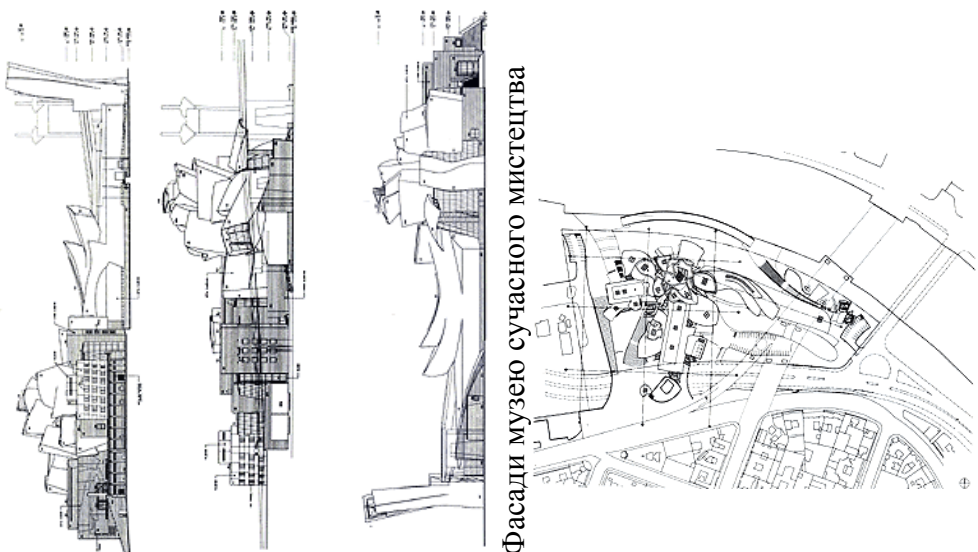
1	2	3	4	5
РЕНОВАЦІЯ	<p>Приведення історичного середовища до сучасних норм житла та обслуговування. При цьому морфологічні характеристики історичного середовища відтворюються або змінюються. Містобудівна структура залишається мало перетвореною, фасади нових будівель стилізують під історичну забудову. Зберігаються колишні та вводяться нові функції</p>	<p>Застосовується в зонах охорони історико-культурної спадщини та в зонах регулювання забудови. Приклади-центри міст Сандоमेж (Сандомир), Хелмно (Польща)</p>	<p style="text-align: center;">САНДОМЕЖ (Польща)</p> <p style="text-align: center;">Ринкова площа з ратушею</p> <p style="text-align: center;">Силует міста</p>	<p>Сандомир, імовірно, існував ще в дохристиянську епоху. З 1139 р. – стає столицею князівства, розквіт міста тривав до царювання Владислава IV; після Кракова місто вважалось найкрасивішим містом Польщі. Пізніше місто прийшло в занепад. У Сандомирі збереглися цікаві пам'ятки середньовічної архітектури — замок, ратуша з архівом, Опатовські ворота, Завіховські ворота, кафедральний костюл в готичному стилі. Основним методом реконструкції міста стала реновація, головною метою якої було – оновлення, збереження історичної спадщини і забезпечення її містобудівного існування.</p> <p>План реновації історичного центру міста</p> <p>При цьому широко проводилися модернізація існуючого житлового фонду і вдосконалення міських функцій. Реновація зводилася до пристосування всіх цінних компонентів історичного середовища до сучасних вимог.</p>

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
<p>РЕГЕНЕРАЦІЯ</p>	<p>Містобудівна структура мало перетворюється, моделювання нової забудови здійснюється в рамках сталих діапазонів цінних історичних морфотипів середовища. Зберігаються цінні історичні, вводяться нові функції, максимально зберігається історичний вигляд, застосовуються історичні й нові матеріали, технології та конструкції при прихованій новій інженерній інфраструктурі.</p>	<p>Застосовується в зонах охорони історико-культурної спадщини. Головною метою є відтворення втрачених позитивних якостей середовища та вдосконалення його композиції. Приклади: регенерація історичного центру Таллінна, центрів міст Карпантрас, Нант, Сен-Дені, Руан, Нансі (Франція)</p>	<p>4</p> <p>ТАЛЛІНН (Естонія)</p> <p>Вид на історичний центр. Історичне ядро Таллінна – унікальний історико-архітектурний комплекс XIV –XV століть. У 1966 році була створена охоронна зона історичного ядра, потім були розроблені пропозиції до регенерації центру міста. Історичне ядро залишається загальноміським центром адміністративного, культурно-побутового і туристського обслуговування. Частково залишалася й житлова функція. Реставрації підлягали всі пам'ятки архітектури та цінні фонові споруди, малоцінні споруди підлягали радикальній реконструкції або знесенню. Нове будівництво жорстко регламентувалося: за морфологією, стилем і композиційними прийомами, що забезпечило гармонійне включення нової забудови в історичне середовище.</p>	<p>5</p> <p>План функціональної регенерації центру міста: 1 – установи торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування, 2 – офісні установи, 3– установи культури, 4 – житлова забудова, 5– пам'ятки архітектури, 6 – рекреація й озеленення, 7 – центри обслуговування і фокуси транспорту, 8 – основні пішохідні потоки.</p> <p>Враховуючи невеликі розміри території – 900 x 600 м – передбачалося повне закриття центру для транспорту і перетворення його в пішохідну зону</p>

Продовження таблиці 1				
1	2	3	4	5
МОДЕРНІЗАЦІЯ				
	Тип реконструкції, при якому відбувається зміна композиційної структури. Зберігаються пам'ятки й цінні фонові споруди, може бути визначений історичний морфотип, до якого будуть приведені параметри певного кварталу. Нове будівництво здійснюється як на основі історико-архітектурного контексту, так і за принципом контрасту старого та нового.	Основна задача реконструкції – забезпечити наступність розвитку морфології району, кварталу при можливій об'ємно-просторовій трансформації забудови. Як правило, ця задача виникає при новому будівництві на периферії історичного центру, при реконструкції композиції буферних зон міста та перехідних морфотипів. Приклади - реконструкція площі Бастилії в Парижі	ПАРИЖ (Франція) Реконструкція площі Бастилії	5
			 <p>Вигляд площі</p>	Така велика вузлова площа мала всі архітектурно-ландшафтні передумови для появи значного громадського комплексу. В 1983 році відбувся конкурс на будівництво нового театру на площі Бастилії. Зі 750 учасників переможцем було визнано арх. Карло Оттоса. В 1989р. на площі споруджений новий театральний центр Парижа – Опера «Бастиль». Нова споруда цілком змінила композиційну структуру площі, став її основною домікантою. Стиль і масштаб споруди контрастує з історичною забудовою, але висота її відповідає висотам існуючих споруд.
			 <p>Опера «Бастиль»</p>	
			Площа Бастилії знаходиться в східній частині міста і з'єднується бульварами Тампль і Бомарше з площею Республіки. В XIV ст. при Карлові V тут була споруджена фортеця, яка з кінця XV ст. стала служити політичною в'язницею. Фортеця була зруйнована за часів Великої Французької революції. В 1840 році у центрі площі була споруджена бронзова колонна на згадку про полеглих у революції 1830 р. Вершину монумента вінчає позолочена фігура Духа Свободи (скульптор Дюмон). На площі сходяться кілька вулиць різного класу, лінія метро, захований під широким бульваром Канал Сен-Мартен, що потім упадає у викопану від Сени затоку.	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
КОНСТРУЮВАННЯ НОВОГО СЕРЕДОВИЩА	<p>Створюється нова композиційна і містобудівна структура. Сформована структура ігнорується як застаріла, окремі елементи її зберігаються й використовують-ся лише в тій мірі, у якій вони відповідають рішенням поставлених задач. Можуть бути використані історичні морфотипи у новому будівництві, але це не є обов'язковим.</p>	<p>Застосовується на територіях забудови сучасного періоду із фрагментами історичних будинків і споруд, на територіях із малоцінною забудовою.</p>	<p style="text-align: center;">БІЛЬБАО (Іспанія)</p> <p>Музей Гугенхейма в Більбао</p> <p>Більбао – найнаселеніше місто країни Басків (450 тисяч мешк.) – засновано на узбережжі річки Nervion в 1300 р., зараз крупний промисловий центр Іспанії. Час у Більбао можна відлічити від споруди музею Гугенхейма (до Гугенхейма і після Гугенхейма). Ніколи ні один із пам'ятників мистецтва й архітектури не змінював так радикально місто, як ця будівля. Будівля музею – абсолютно чужорідне тіло в структурі міста, контрастне за формами, конструкціями та матеріалами (у будівлі титанова оболонка), вона буквально підриває існуючу морфологію міста. Але цей контраст і призводить до того, що музей стає центром усієї сучасної міської композиції.</p>	 <p>Фасади музею сучасного містецтва</p> <p style="text-align: right;">Генплан музею</p>

Література:

1. Пруцын О.И. Архитектурно-историческая среда/ Пруцын О.И., Рымашевский Б., Борусевич В.. – М.: Стройиздат, 1990. – 408с.
2. Осиченко Г.О. Методичні основи реконструкції композиційних структур історичних міст (на прикладі міст Центральної України). дис. ...канд. арх.: 18.00.01/ Осиченко Галина Олексіївна. - Харків, 2006.- 280с.
3. Исторический центр г. Самары: стратегия градостроительной реконструкции [Электронный ресурс]/ Ахмедова С., Баранова Т. // «Строй-инфо». - № 6 (102).- 1999. - Реконструкція. - Режим доступу: <http://www.zodchiy.ru/s-info/archive/06.99/page4.html>

Анотація

В статті розглядаються типи реконструкції історичного середовища, які застосовувалися в європейських містах в ХХ ст.

Ключові слова: реконструкція, історичне середовище, типи реконструкції

Аннотация

В статье рассматриваются типы реконструкции исторической среды, которые применялись в европейских городах в ХХ ст.

Ключевые слова: реконструкция, историческая среда, типы реконструкции

Annotation

In article types of reconstruction of the historical environment which were applied in the European cities in 20 century are considered.

Keywords: reconstruction, the historical environment, reconstruction types